

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΙΩΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Ι. ΜΑΝΩΛΑΣ

Αναπληρωτής Καθηγητής

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Εισαγωγή

Τα οικολογικά χωριά, όπως είναι γνωστά σήμερα, άρχισαν να εμφανίζονται από τις αρχές της δεκαετίας του 1960, αν και οι ρίζες τους πρέπει να αναζητηθούν σε πολύ παλαιότερες εποχές.

Το σύγχρονο οικολογικό χωριό αποτελεί απόπειρα απάντησης σε μια πλειάδα κοινωνικών, οικονομικών, οικολογικών αλλά και πολιτιστικών προβλημάτων που μαστίζουν τη σημερινή κοινωνία.

Στον αναπτυσσόμενο κόσμο, ανάμεσα στα πλέον σοβαρά προβλήματα συγκαταλέγονται η φτώχεια, η ανισότητα, η ανεξέλεγκτη αύξηση του πληθυσμού, η ανεξέλεγκτη αστικοποίηση, οι αρρώστιες, ο αναλφαβητισμός, η απώλεια βιοποικιλότητας, η ερημοποίηση, η χημική ρύπανση, ο φανατισμός, ο θυμός και η απογοήτευση με τη δύσκολη καθημερινότητα.

Στον αναπτυσσόμενο κόσμο, ανάμεσα στα περισσότερο σοβαρά προβλήματα συγκαταλέγονται η απομόνωση, η αυξανόμενη εγκληματικότητα, η διάλυση της οικογένειας, η έλλειψη κοινωνικής δικτύωσης, το αυξανόμενο κόστος υγείας, το άγχος, η ανεργία, η χρήση ναρκωτικών, ο υπερ-καταναλωτισμός, η καταστροφή του εδάφους, τα γενετικά τροποποιημένα τρόφιμα, ο υλισμός, η έλλειψη επαφής με τη φύση, η έλλειψη στόχων.

Σε πλανητικό επίπεδο αξιοσημείωτα προβλήματα είναι η έλλειψη πόσιμου νερού, η υπερθέρμανση του πλανήτη, ο φόβος των πυρηνικών καταστροφών, οι περιβαλλοντικοί πρόσφυγες, η εξάντληση φυσικών πόρων [1].

Το κείμενο αυτό αναλύει το φαινόμενο του οικολογικού χωριού ως προσπάθεια μετάβασης του ανθρώπου σε μια βιώσιμη και πλούσια σε περιεχόμενο και διαφορετικότητα παγκόσμια κοινωνία.

Ιστορικά στοιχεία

Τα οικολογικά χωριά συνδέονται με την ιστορία των ουτοπικών κινήσεων. Βάση για την κατανόηση της έννοιας των ουτοπικών κινήσεων αποτελεί το βιβλίο του Thomas More *Utopia* που δημοσιεύτηκε το

1518. Το βιβλίο του More «άσκησε κριτική στην σπουδαιοφάνεια, πλεονεξία και έπαρση της Αγγλικής αποικιοκρατικής κοινωνίας προτείνοντας μια ιδανική κοινωνία σε μια φανταστική νέα γη που είχε πετύχει κοινωνική δικαιοσύνη, ειρήνη και δικαιοσύνη μέσω υιοθέτησης των αξιών της απλότητας και ισότητας»[2]. Από τότε πολλά ουτοπικά κινήματα δοκιμάστηκαν στην Ευρώπη και Αμερική όπως των Quakers, των Μορμόνων κλπ.

Οι δεκαετίες του 1960 και 1970 γνώρισαν μια αναβίωση των ιδεωδών των ουτοπικών κινήματων. Το κίνημα των οικολογικών χωριών απετέλεσε εξέλιξη του κινήματος των συνειδητών κοινοτήτων που ξεκίνησε στη Δανία περί το 1970, αν και η εμφάνιση των πρώτων οικολογικών χωριών μπορεί να χρονολογηθεί πολύ πιο πριν, από τις αρχές της δεκαετίας του 1930, χωριό *Jarma* στη Σουηδία (1931) και χωριό *Solheimar* στην Ισλανδία (1932). Πολλές συνειδητές κοινότητες ιδρύθηκαν τη δεκαετία του 1970 και 1980. Οι κοινότητες αυτές είχαν συχνά έντονο οικολογικό υπόβαθρο μια και την εποχή εκείνη η υποβάθμιση του περιβάλλοντος είχε ήδη αρχίσει να γίνεται ορατή. Ο όρος «οικολογικά χωριά» ταίριαζε στις κοινότητες αυτού του τύπου. Ο όρος οικολογικά χωριά προτάθηκε και διατυπώθηκε για πρώτη φορά από τον Robert Gilman στην πρώτη παγκόσμια συνάντηση αυτών των κοινοτήτων στη Δανία το 1991 [3].

Ορισμός

Ο Gilman όρισε τον όρο οικολογικά χωριά ως εξής: «*Τα οικολογικά χωριά είναι οικισμοί ανθρώπινης κλίμακας που διαθέτουν κάθε απαραίτητο εξοπλισμό, και όπου οι ανθρώπινες δραστηριότητες ενσωματώνονται στον φυσικό κόσμο χωρίς να τον βλάπτουν, στηρίζοντας και ενισχύοντας μια υγιή ανθρώπινη ανάπτυξη η οποία θα μπορεί να συνεχίζεται αέναα*» [4]. Πιο πρόσφατα ο Gilman προσέθεσε ακόμα ένα κριτήριο και αυτό είναι ότι ένα οικολογικό χωριό «*πρέπει να έχει πολλαπλά κέντρα πρωτοβουλιών*» [5]. Το ανώτερο προτεινόμενο μέγεθος ενός οικολογικού χωριού είναι 500 άτομα, αν και σε κάποιες περιπτώσεις ο πληθυσμός ενός οικολογικού χωριού μπορεί να είναι μεγαλύτερος.

Οι αρχές στις οποίες στηρίζονται τα οικολογικά χωριά αφορούν και αγροτικές και αστικές περιοχές, σε αναπτυγμένες αλλά και αναπτυσσόμενες χώρες. Αν και τα οικολογικά χωριά διαφέρουν μεταξύ τους όσον αφορά κριτήρια όπως μέγεθος, κλίμα και πολιτισμό, εντούτοις, τα χωριά αυτά έχουν ορισμένα γνωρίσματα που τα διαφοροποιούν από άλλες αστικές ή αγροτικές κοινότητες που επίσης έχουν οικολογικές ευαισθησίες:

- Η κοινότητα είναι κεντρικής σημασίας.
- Βασικό χαρακτηριστικό της καθημερινότητας είναι οι κοινές αξίες

- και η ισότιμη συμμετοχή όλων στη χρήση πόρων και εγκαταστάσεων.
- Οι κάτοικοι των οικολογικών χωριών επιδιώκουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αυτονομία όσον αφορά αξιοποίηση και διαχείριση πόρων.
  - Τα οικολογικά χωριά χτίζονται από ομάδες ανθρώπων (και όχι από επαγγελματίες του κλάδου ή άλλους φορείς) και στηρίζονται εξ ολοκλήρου στους πόρους, στη φαντασία και στο όραμα των μελών της κοινότητας.
  - Πολλά οικολογικά χωριά λειτουργούν ως κέντρα έρευνας και εκπαίδευσης [6].

Σήμερα, με βάση την επίσημη λίστα οικολογικών χωριών, υπάρχουν σε παγκόσμιο επίπεδο 441 οικολογικά χωριά. Από τα 441 οικολογικά χωριά τα 148 απολαμβάνουν πλήρη αναγνώριση ενώ τα υπόλοιπα βρίσκονται σε διάφορα στάδια ολοκλήρωσης. Ανάμεσα στα πιο γνωστά οικολογικά χωριά συγκαταλέγονται το χωριό *Findhorn* στη Σκωτία (1962), το χωριό *The Farm* στις Η.Π.Α. (1971), το χωριό *Crystal Waters* στην Αυστραλία (1989), το χωριό *Ithaca* στις Η.Π.Α. (1998). Στην Ελλάδα υπάρχουν σήμερα δύο πλήρως αναγνωρισμένα οικολογικά χωριά, και τα δύο στο Πήλιο: *Ενάργεια* (1997) και *Καλίκαλος* (2008). Στην Ιθάκη το χωριό *Οικοτοπία* (2010) καθώς και το χωριό *Χωρώ* (2012) στην Κορώνη Μεσσηνίας είναι οικολογικά χωριά υπό διαμόρφωση, ενώ *Το Σπίτι των Κενταύρων* (2010) στο Πήλιο βρίσκεται σε στάδιο ανασυγκρότησης [7].

Μερικά παραδείγματα

Ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα των οικολογικών χωριών είναι η χαμηλή κατανάλωση ενέργειας και άλλων πόρων. Σύμφωνα με πρόσφατες μετρήσεις η κατά κεφαλήν εκπομπές στα οικολογικά χωριά *Sieben Linden* και *Kommune Niederkaufungen* στη Γερμανία αντιστοιχούν στο 28% και στο 42% του γερμανικού μέσου όρου. Παρόμοια αποτελέσματα καταγράφονται και σε άλλα οικολογικά χωριά. Για παράδειγμα, η ενεργειακή κατανάλωση του οικολογικού χωριού *Ithaca* στην πολιτεία της Νέας Υόρκης είναι 40% χαμηλότερη από τον μέσο όρο των Η.Π.Α. Το οικολογικό αποτύπωμα των κατοίκων του οικολογικού χωριού *Findhorn* στη Σκωτία όσον αφορά θέρμανση και διατροφή αντιστοιχεί στο 21,5% και 37% του Βρετανικού μέσου όρου.

Είναι σημαντικό ότι πολλές από τις ιδέες και τις δραστηριότητες, των οποίων απώρροια αποτελεί η χαμηλή κατανάλωση ενέργειας και φυσικών πόρων, είναι ταυτόχρονα εκείνες που παίζουν πρωταρχικό ρόλο στη βελτίωση του επιπέδου ζωής. Για παράδειγμα, η απόφαση των κατοίκων πολλών οικολογικών χωριών να παράγουν μεγάλο μέρος των τροφίμων που χρειάζονται, σημαίνει τη συμμετοχή όλων στη συγκεκριμένη διαδικασία, κάτι που στηρίζει και αναβαθμίζει κοινωνικές σχέσεις, ενώ ταυ-

τόχρονα ισχυροποιεί τις σχέσεις των μελών της κοινότητας με τη γη.

Επιπλέον, στην προσπάθειά τους να εξασφαλίσουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αυτάρκεια, τα οικολογικά χωριά χρησιμοποιούν οικολογικές τεχνικές οικοδόμησης με χρήση ντόπιων υλικών, χρησιμοποιούν ντόπια φαρμακευτικά φυτά, μαζεύουν καρπούς από τη φύση, παράγουν τρόφιμα κάνοντας χρήση παραδοσιακών μεθόδων παραγωγής, επεξεργάζονται τα τρόφιμα αυτά με όσο το δυνατόν περισσότερο φυσικό τρόπο, χρησιμοποιούν οικολογικά συστήματα αποχέτευσης, παράγουν ενέργεια κάνοντας χρήση ανανεώσιμων πηγών.

Επίσης, τα οικολογικά χωριά δίνουν έμφαση στην ενδυνάμωση της πολιτιστικής αυτοπεποίθησης και στην ανάδειξη των επιτυχιών και των δυνατοτήτων των τοπικών κοινοτήτων. Για παράδειγμα, το πρόγραμμα Λαντάκ (Ladakh Project) έχοντας ως στόχο την ενδυνάμωση της πολιτισμικής αυτοπεποίθησης διοργάνωσε δραστηριότητες, όπως οι «Εβδομάδες Χωρίς Τηλεόραση», που στοχεύουν στο να ενθαρρύνουν την αντίσταση ενάντια στον καταναλωτισμό ή τα ετήσια φεστιβάλ για τον εορτασμό τοπικών γνώσεων και δεξιοτήτων, π.χ. ύφανση, βαφή νήματος, μαγείρεμα ντόπιων φαγητών.

Ως κέντρα έρευνας και εκπαίδευσης τα οικολογικά χωριά επιδιώκουν την ευρύτερη διάδοση των αξιών και των πρακτικών που χρησιμοποιούν. Αυτό που είναι σημαντικό είναι ότι η εκπαίδευση που προσφέρουν είναι βιωματική μάθηση, μιά και πραγματοποιείται στο πλαίσιο πραγματικών εμπειριών. Αυτό σημαίνει ότι η συμμετοχή σε αυτά τα ζωντανά εργαστήρια μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα για ουσιαστικές αλλαγές σε ανθρώπινες αξίες και συμπεριφορές. Για παράδειγμα, φορείς όπως η Gaia Education δημιούργησαν προγράμματα διδασκαλίας των πλέον επιτυχημένων πρακτικών που αναπτύχθηκαν σε οικολογικά χωριά. Τα προγράμματα αυτά διδάσκονται όχι μόνο σε οικολογικά χωριά αλλά και σε πανεπιστήμια όλων των ηπείρων [8].

Η σημασία των οικολογικών χωριών

Τα οικολογικά χωριά υπάρχουν σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης. Περιλαμβάνουν όλες τις θρησκείες του κόσμου. Οι πρακτικές τους ποικίλλουν ανάλογα με το πολιτιστικό και οικολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο έχουν αναπτυχθεί. Αυτό που ενώνει το δίκτυο των οικολογικών χωριών ως κοινότητα γνώσης είναι η δέσμευση των κατοίκων τους στο να υπάρχει στο χωριό τους κλίμα αλληλεγγύης μεταξύ των μελών καθώς και χαμηλό οικολογικό αποτύπωμα. Για να πετύχουν τα παραπάνω συνδυάζουν σχεδίαση και κατασκευή οικολογικών κτιρίων, πράσινη παραγωγή, χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, οικοδόμηση αλληλεγγύης μεταξύ των μελών της κοινότητας.

Παρά το γεγονός ότι τα οικολογικά χωριά έχουν διεθνή δικτύωση, εντούτοις, ο αριθμός τους είναι τόσο μικρός ώστε εύλογα δημιουργούνται αμφιβολίες για τα αν τα οικολογικά χωριά μπορούν πράγματι να ληφθούν σοβαρά υπόψη ως δύναμη αλλαγής προς μια βιώσιμη κοινωνία. Μπορεί τα οικολογικά χωριά να προσφέρουν σε μερικούς τυχερούς μια κοινωνικά και οικολογικά αρμονική ζωή, αλλά μπορεί το κίνημα των οικολογικών χωριών πράγματι να ελπίζει ότι θα είναι αποτελεσματικό όσον αφορά μεταμόρφωση / αλλαγή του παγκόσμιου καπιταλισμού και της κουλτούρας του καταναλωτισμού;

Τα οικολογικά χωριά έχουν πολύ καλές επιδόσεις όσον αφορά το οικολογικό τους αποτύπωμα κάτι που κατά τον Dawson οφείλεται σε τρεις λόγους:

Πρώτος λόγος είναι ο κοινοβιακός τρόπος ζωής, ή τα υψηλά επίπεδα από κοινού ιδιοκτησίας και χρήσης αγαθών.

Δεύτερος λόγος είναι ότι οι κάτοικοι των οικολογικών χωριών καλλιεργούν τη δική τους τροφή και τρώνε ακολουθώντας τις εποχές του χρόνου, πράγμα που σημαίνει ότι μειώνουν την απόσταση που ταξιδεύουν τα τρόφιμα συμβάλλοντας και με αυτό τον τρόπο στην προστασία του περιβάλλοντος.

Τρίτος λόγος είναι ότι στο βαθμό που τα οικολογικά χωριά παράγουν / δημιουργούν τη δική τους εσωτερική εργασία, στο βαθμό αυτό μειώνουν το συγκοινωνιακό τους αποτύπωμα [9].

Βέβαια, το κίνημα των οικολογικών χωριών επιδιώκει να ασχοληθεί όχι με ένα πρόβλημα αλλά με την παγκόσμια προβληματική που περιλαμβάνει κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά προβλήματα. Υπ' αυτήν την έννοια, τα οικολογικά χωριά υπηρετούν ένα ευρύτερο στόχο, ένα στόχο που δεν έχει μόνο περιβαλλοντικές διαστάσεις. Όπως επεσήμανε η Norberg-Hodge [10] τα οικολογικά χωριά αντιπροσωπεύουν ένα πραγματικά νέο αναπτυξιακό όραμα που διαφέρει από τη σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία σε σημαντικά σημεία και ιδιαίτερα σε οικονομικό υπόβαθρο, ενεργειακά συστήματα, αλλά και κοινωνικές δομές και αξίες.

Αποτελούν τα οικολογικά χωριά λύση για τα προβλήματα του πλανήτη - αλλά και τα προβλήματα του σύγχρονου ανθρώπου; Τα οικολογικά χωριά δεν είναι η απάντηση στην κρίση που αντιμετωπίζουμε. Με μικρό αριθμό οικολογικών χωριών ανά χώρα, το κίνημα βρίσκεται ακόμη σε εμβρυακό στάδιο και το ιδανικό, πλήρως αειφορικό οικολογικό χωριό δεν υπάρχει ακόμη. Τα οικολογικά χωριά είναι σπόροι ελπίδας σπαρμένοι σε όλο τον πλανήτη. Ούτε μπορούμε όλοι να πάμε και να χτίσουμε καινούργια οικολογικά χωριά. Ούτε θα έπρεπε να το κάνουμε. Όμως στο βαθμό που κάποιες πρακτικές έχουν δοκιμαστεί με επιτυχία

σε οικολογικά χωριά και είναι μεταφέρσιμες και σε άλλα πλαίσια, στα σπίτια μας, στις γειτονιές μας, στα σχολεία μας και στους χώρους εργασίας μας, τότε τέτοιες πρακτικές είναι σημαντικό να εφαρμοστούν [11].

Όπως επισημαίνει η Litfin [12], αν ο τρόπος που ζούμε δεν είναι βιώσιμος, τότε θα πάψει να υπάρχει. Είτε το τέλος της τρέχουσας τάξης πραγμάτων είναι ξαφνικό είτε σταδιακό, το βέβαιο είναι ότι όλα τα επιτυχημένα πειράματα θα αποκτήσουν μεγάλη σημασία ή τουλάχιστον θα αξίζουν περισσότερης προσοχής.

Βιβλιογραφία

1. Jackson, H. and Jackson, R. (2012). Why the ecovillage movement is of political importance. Διαθέσιμο: <http://www.ross-jackson.com/rj21987/22870/> (Πρόσβαση 28 Ιουλίου 2013).
2. Mare, E. C. (2000). A concise history of the global ecovillage movement. Διαθέσιμο: http://www.infoark.org/infoArk/Cmmunity/Concise%20History%20of%20the%20Global%20Ecovillage%20Movement%20%20Mare_2000.pdf (Πρόσβαση 14 Δεκεμβρίου 2010).
3. The ecovillage movement (2013). Διαθέσιμο: <http://www.selba.org/EngTaster/Worldview/TheEmergingHolisticWVEcovillageMovement.html> (Πρόσβαση 1 Αυγούστου 2013).
4. Gilman, R. (1991). The eco-village challenge. In Context. Διαθέσιμο: <http://www.context.org/iclib/ic29/gilman1/> (Πρόσβαση 18 Ιουλίου 2013).
5. Robert Gilman on “multiple centers of initiative” (2008). Ecovillages Newsletter. October. Διαθέσιμο: http://www.ecovillagenews.org/wiki/index.php/Robert_Gilman_on_%E2%80%9CMultiple_Centers_of_Initiative%E2%80%9D (Πρόσβαση 18 Ιουλίου 2013).
6. Sevier, L., Henderson, M. and Naidu, N. (2008). Ecovillages: a model life? The Ecologist. Vol. 38, No. 4, pp. 37-41.
7. Ecovillage Directory – List of Ecovillages (2013). Διαθέσιμο: <http://directory.ic.org/records/ecovillages.php> (Πρόσβαση 1 Αυγούστου 2013).
8. Dawson, J. (2010). Ecovillages and the transformation of values. State of the World 2010. Διαθέσιμο: http://www.gaiaeducation.org/docs/Ecological_%20Transformation%20Values.pdf (Πρόσβαση 10 Μαΐου 2011).
9. Dawson, J. (2006/7). Ecovillages achieve lowest-ever ecological footprint results. Global Village Network-Europe News (Winter): 1-2.
10. Norberg-Hodge, H. (2002). Why ecovillages? The Ecologist. Vol. 32, No. 1, p. 38. Διαθέσιμο: <http://www.exacteditions.com/browse/307/308/5371/3/38> (Πρόσβαση 31 Ιουλίου 2013).
11. Craig, D. J. (2001). Eco-villages and sustainability. Paper presented at the Association of Pacific Rim Universities Doctoral Conference. University of Auckland, Auckland.
12. Litfin, K. (2012). A whole new way of life: ecovillages and the revitalization of deep community. In: R. De Young and T. Princen (Eds). The Localization Reader: Adapting to the Coming Downshift. Cambridge, MA: The MIT Press, pp. 129-140.